FOLKLOR POSTASI

Her ay çıkar, Türk Folklor konularını inceleyen ve yayan Folklor Dergisi

Çiftci ve Çoban bu millet için unsuru aslîdir.
ATATÜRK

Sayı : 1

Kuruş : 30

Sahibi: Kemal Akça
Neşriyat Müdürü:
Muzaffer Erdoğan
ADRES:
Tevkifane arkası karacehennem so. No. 19

Folklor POSTASI

Aylık Folklor Dergisi

15 B. TEŞRİN 1944

ABONE
Yıllığı: 300 kuruş
6 aylık 150 »
Yabancı 400 »

CİLT: 1 SAYI: 1

Halk Edebiyatının kıymeti

Hasan Âli Yücel

Gerek millî destanlar, masallar, atasözleri gibi Türk içtimaî vicdanının vasıtasız ve isimsiz ifadesi olan mahsuller; gerek saz şairlerinin şiirleri, bilhassa millî ruha tercüman olmak yönünden pek kıymetlidir. Bir çok devirlerde halk kitlesi, tarihî varlığını ve kısmen dilini bütün saflığı ile ancak bu eserlerde saklıyabilmiştir. Bu itibarla halk edebiyatı sade, fakat özlü bir edebiyattır.

Münevverlerin bu edebiyatı bilmesi, tanıması; halkı bilmesi ve tanıması için behemehal lâzımdır. Asırlardanberi kendini halktan çekmiş, onunla her türlü alâkasını kesmiş olan münevverlerimiz, bu eserler vasıtasile halk ruhunu öğrenebileceklerdir. Türk köylüsünün çoğumuza kaba saba gelen konuşmaları ve görünüşlerine ısınmak suretiledir ki bu yanık alınların arkasında işleyen canlı bir beyin; güneşten kararmış kıllı göğüslerin içinde çarpan içli bir yürek olduğunu anlayabileceğiz. Bunu yapmadıkça onları taktir etmek, sevmek lizim için kabil olmıyacaktır. Bu taktirde kendilerini sevmeyen, kendileri için yüreği çarpmıyan münevverlere halk, asla, itimat etmiyecektir. Bu edebiyat, münevverlerle halk arasındaki kale duvarını yıkacak en kuvvetli ve ateşli bir toptur.

Halk edebiyatının, münevverler ve halk terbiyesi üzerindeki bu ehemmiyetinden başka ilim ve san'at noktasından büyük kıymetleri vardır. İlim için mühim olan cihet, Türk ruhunun tahlilini yapmak isteyen bir âlimin, bu mahsullerde millî vicdanın en aslî unsurlarını bulmasıdır. Bu unsurlar vasıtasile tarihin ancak vukuatı sıralıyan souk kanlı usulü yanında canlı bir cemiyet tercümei hali vücuda getirilebilecektir. Alman âlimi Vunt: *Wunt* gibi halk ruhiyatı ile meşgul olacak bir Türk araştırıcısı ancak bu eserler, bilhassa efsanelerle Türk ruhiyatını ve içtimaî hayatını meydana koyabilecektir. Türkün dış âlem telâkkisini ruh ve mükemmel insan telâkkisini, hayatı görüşünü, bunlardan daha emniyetle gösterecek hangi eserler vardır?

Bundan başka, halk edebiyatı dil âlimleri için de en kıymetli kaynaklrdan biridir. En eski destan metinlerinden bu gün yaşayan saz şairlerimizin diyişlerine kadar halk edebiyatında geçen öz Türkçe kelimeleri, kullanılan sentaks şekillerini münevverlerin bozulmuş edebiyatında bulmak kabil değildir. Kelimelerin tarihi ve istihalelerinin şekli tesbit edilirken bu eserler, en şaşmaz yardımcımız olacaktır.

San'at noktasına gelince, millî müşahhas bir şekilde, romanda ve bilhassa tiyatroda yaşatmak isteyenler için tükenmez bir hazinedir. Fakat halk edebiyatı eserleri, bu günkü hallerile bizim iştiyaklarımıza, yükselen duygularımıza tamamile cevap verecek bir halde değildir. Cemiyet hayatının çok mürekkep bir hal alması, bizim de hislerimizdeki basitliği gidermiştir, gidermekte-

dir. Bunlarla iktifa etmek, tereyağı, ayran gibi temiz, fakat basit katıklardan bir kır yemeği ile bütün bir ömrün gıdasını temine kalkmak olur. Halbuki bugünün zevki, ayni temiz maddelerle, insan zekâsının yarattığı sun'î yemekleri yemek için bizi zorlamıyor mu?

Bu itibarla yarın doğacak, en yüksek güzellik ihtiyçalarını karşılayacak millî edebiyat ve millî musikimiz için bu şiir maddeleri özlü birer maya teşkil edecektir. Nitekim diğer büyük milletler de böyle yapmışlardır. Almanya da Herder'in büyük bir alâka ile tetkik edip ehemmiyetini meydana koyduğu halk edebiyatı Göyte için, Vağner için tükenmek bilmez bir şiir ve musiki hazinesi olmuştur. Fakat onlar, yaşadıkları devirlerin en yüksek fikir ve his kalıpları içinde, eski cermen ruhuna yep yeni bir kisve vermişler; onları yalnız kendi milletlerine değil, bütün dünyaya sözle ve sesle tanıtmışlardır. Türk şairleri ve musikicileri için de gerektir ki bizde henüz el vurulmamış bu mevzular, büyük san'atkârlarımızın ilhamlarına pınar olsun. Son zamanlarda «Türk tarihi» hareketi, Faruk Nafize ve diğer şairlerimize bu vadide eserler yazdırmaya başlamıştır. Bu başlangıcın daha esaslı olmasını, musikimizin ayni yolda yüksek eserler vermesini dilemekten kendimizi alamayız. Türk san'atında « Humaine - insanî » vasfını alabilecek, bütün dünyaya yayılabilecek eserlerin, hiç değilse mühim bir kısmını, ham maddesi halkın hayat ve edebiyatı olan bu türlü millî eserler teşkil edecektir. Bu vadide yapılacak çok iş olduğunu; büyük âlim, büyük san'atkârların yaratıcı ellerini beklediğini daima hatırlamalıyız; «O eller niçin benimkiler olmasın!» diye ruhumuzu kırbaçlamalı; millî duygularımızın hızını arttırmalıyız.

Destan

Kesmezem ümidim bir vakit senden
Cihanı halk edüp yaradan mevla
Vücudum sıhhatın bir vakit benden
Kaldırma cismimi aradan mevla

Düşürdün gönlümü fikri hayale
Kavim kardaş hasret evlat ayale
Ermeden murada bezmi visale
Ayırma sen bizi sıradan mevla

Böyle çaldın bize kalemi kudret
Tecellimdir benim çektiğim mihnet
Eğer senden bize olursa nusrat
Gönderin sılaya yaradan mevla

Varmıdır benim gibi bir bahtı kara
Sızılar derunda ciger diyara
Bulmadım hasılı bu derde çare
İlâcım ver kurtar yaradan mevla

Mihnet libasın verdin karalar
Görenler halimi kendin paralar
Meğr senden huda ola çareler
Nigâriyi gönderin burdan mevla

Folklor

ve

Türk Folklor'ünün karekteri

Kemal Akça

Folklor postasında tahakkukuna çalışacağımız Türk Folklor mevzularının tahlil ve tetkıkına geçmeden önce sayın okuyucularımıza Folklor ve Türk Folklorünün karekterini kısaca izah edelim:

Türk milletinin halk kitleleri arasına girildiği zaman, onun millî bir çok âdet, anane, kültür, edebiyat, görenek ve görgülerine tesadüf edilmektedir. Bu konuları şumullü olarak bir arada toplıyan kelimeye Avrupa dilci ve bilginleri "Folklor 1„; bizde de Halk ve Harsiyat 2, Halk bilgisi 3, Halkiyat 4, Budun bilgisi 5, Halk edebiyatı 6 gibi istilâhlarla anlatılmıya çalışılmıştır.

Millî varlığımızı şumullendiren bu senbolün kat'î ve ilmî istilâhı, Türk dil kurumu veya dilcilerimiz tarafından tesbit edilinceye kadar, aslında "İngilizce„ olan ve fakat, beynelmilel ilmî bir istilalı olarak kabul edilen "Folklor„ kelimesini şimdilik biz de diğer ilim adamları gibi bu şekilde kullanmak mecburiyetindeyiz. Çünkü, şimdiye kadar bu alanda ve bu mevzuda kullanılan istilahlar, Folklor kadrosunun birer zümresini teşkil etmektedir.

Bir milletin halk kütlesini teşkil eden zümrenin hars, kültür, san'at, geyim, geçim dil, musiki, edebiyat ve bunu ilgiliyen bütün diğer konular, Folklor kelimesinin ifade ettiği anlam etrafında toplanmaktadır. Bu kelimenin daha geniş ve daha şumullü anlamını «Folklor 7» adlı eserimin "Folklor kadrosu„ bahsinde izah ettiğimden burada bu kelime üzerinde çok oyalanmıyacağım. Yalnız, Türk halkının Folklor'ünü derleyip yayma, millî tarihimiz ve millî karekterimizin inkişaf ve tekâmülü bakımından büyük bir önemi vardır. Bu önemi göz önünde bulundurarak, ilmî bir metot dahilinde toplanan Folklor malzeme ve mataryalları, Türk milletinin geçmiş medenî, sosyal, fikrî ilerleyişinin seyrini ve Türk Folklor'ünün yüksek karekterini bize gösterir ve bu suretle Türk tarihi ve Folklor'üne kuvvetli bir destek ve millî bir vesika hazırlanmış olur.

Folklor, ayni zamanda Dünya uluslarının geyim, geçim, san'at, ahlâk, anane, âdet ve dilini biribirleriyle kıyaslar, aralarındaki üstünlük, yakınlık ve benzerlikleri tesbit eder; o milletlerin iç yüzünü bize tanıtır; bizde bu suretle herhangi bir milletin millî karekterini çizmiş ve öğrenmiş oluruz. İşte bu bakımdan derlenmesi kutsal ve millî bir ödev olan Türk Folklor'ü, Türk halkının şanlı tarihi kadar kıymetli ve zengindir. Nasıl ki, tarihimizle övüne biliyorsak, Folklor'ümüzle de övünebiliriz. Bize bu övünme kudsiyetini veren Türk Ata yurdunun köy, nahiye, kasaba tekmil ülkede yaşayan halkımız arasında asırlardan sürüp gelen ve şimiye kadar hiç işlenmemiş hazineler dolusu bir yığın millî Folklor mevzu ve malzemeleri vardır. Türk halkının yüz yıllardan beri taşıdığı bu millî karekter, tabiat ve onun üstünde ceryan eden bütün kuvvetlerle insan zekâlarının yarattığı sun'i kuvvetlerden üstün millî bir varlığın millî bir senbolüdür. Bu senbol, ne demir, ne çelik, ne tunç ve nedee bu malzemelerden yapılmış, maddî kuvvetlerin muhassalası, beton arma siperler; ne zırhlı tümenlerdir. Ve yine

Ne yıldırım orduları,
Ne çelik kal'alar,

Ve ne de dağ, tepe, ateş, tüfenk, top dinlemeden ilerliyen dev gibi tank ve uçaklardır. Zira demir eğilir; çelik, kırılır; tunç, parçalanır; yıldırım orduları, tipiye tutlmuş koyun sürüleri gibi dağılır. O muazzam çelik kal'alar, tarihin yad ettiği muazzam Roma surları jiğfirt........hatları gibi harabeye döner. Fakat, Türk'ün inandığı, güvendiği, iman ettiği ve asırlarca ruhunda yaşattığı

«Millî Hâkimiyet» millî inanış, millî ideal, millî karekter, millî şuur, kuvvei milliye ruhu asla hiç bir zaman eğilmez, kırılmaz, parçalanmaz!..

O, tarih boyunca dimdik yaşadı; yaşadıkça da ondan büyük bir hazine, millî bir örnek alındı: Bin bir çeşit millî menkabeler destanlar, yiğitlikler, inkılâplar yaratıldı. ve bunlarla tarihini besledi; kendinden sonra gelen nesline miras bıraktı. İşte bugün bizlerde, Atalarımızdan kalan bu millî mirası, tahakkuk ettirmek vazifesile mükellefiz.

Yirmi beş yıldan beri, bu mukaddes varlığın aydınlanmasına çalışan Cumhuriyet Halk partisi ve onun yüksek elemanları, Türk Folklorcüleri, Türk mütefekirleri, Türk büyükleri, bütün varlıklarını bu baha biçilmez mevzuun tahakkukuna harcayarak, Türk milletine mukaddes vazifelerini yapmaktadırlar. Bunlar, memleket müdafaası için sınır bekliyen Mehmetcik, yurdun refah, saadet sulh ve sükûnunu koruyan büyüklerimiz kadar mukaddes ve uludurlar. Çünkü, onlarda millî bir idealin millî senbolünü tahakkuk ettirmeye çalışan Altıok ve Kemalizm idealistleridir. Bu idealistler, Türk halkının geçmiş iftihar taplularını, millî menkabelerini, topyekûn millî Folklor'ünü; Türk'ün millî karekterini belirtmeye çalışmaktadırlar!.. Onlara ne mutlu...

---

1 - Halit Bayri, yenitürk. 1939; sayı: 63. sahife: 59-68 de beynelmilel geçirdiği istihaleyi izah etmektedir.

2 - Saadettin Nüzhet Ergün, «Konya volâyeti Halk ve harsiyatı»

3 - 1929 da Ankarada kurulan llk kongresini 1928 Martında yine Ankarada toplanan ilk Folklor cemiyeti «Halk Bilgisi Dergisi» ismini almak, ve biri «Türk Halk bilgisi mecmuası» diğeri de «Halk Bilgisi haberleri» adile iki mecmua çıkarmak suretile «Folklor» ü «Halk Bilgisi» suretile tercüme etmiş bulunuyor.

4 - Ziyagökalp, Folkloru Halkiyat diye kullanmıştır.

5 - Hamit Zübeyr Koşayın, Aakara Budun bilgisi Ankara 1935

6 - Hasan Âli Yücel. «Türk edebiyatına toplu bir bakış» adlı kitabında «Halk edebiyatı» diye kullanmıştır.

7 - Kemal Akça, «Folklor» Eminönü Halkevi kütüphane ve Neşrıyat kolu neşriyatı, 1944, sahife: 14-25

İbrahim Bey külliyatı

Bu makalemde bugüne kadar kimsenin dikkat nazarını çekmiyen edebî mühim bir menbadan bahs edeceğim: İbrahim Bey Külliyatı:

Türk Dili ve Türk edebiyatı tarihi bakımından fevkalâde ehemmiyeti haiz olan bu mühim Yazma eser, bügün Üsküdarda Selim Ağa kütüphanesine mülhak Kemankeş kütüphanesindedir (No. 250). Eserin ilk manzumesi münacat olduğu için kataloğa yanlış olarak (Münacatı İbrahim Bey) adiyle geçirilmiştir.

3-12 X 16-9 hacminde ve 153 varaktan ibaret olan bu kıymetli eserde 3366 beyit vardır. Her varakta mısralar yan yana olmak üzere 11 beyit yazılıdır. Şiirleri tamamile harekelidir. Eserin yazılan tarihi ve hattatı belli değildir. Fakat imlâ ve yazıdaki hususiyetlere göre 15 inci asır içinde yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu asırda yazılan bir çok eserlerde meselâ Mecmuatünnezai, Camiülnezai, Şeyhî Divanı... gibi kitaplarda görüldüğü veçhile Türkçe kelimeler aruzun bünyesine uygun bir tarzda yazılmış, meselâ geldi kelimesinin son hecesi şiirde uzatılmamışsa (geld), uzatılmışsa (geldi); sevinmek mastarının ilk hecesi uzatılmışsa, sevinmek teleffuza uygun olarak kullanılmışsa (sevinmek), mi istifamının son hecesi uzun okunuyorsa (mi) kısa okunuyorsa (m) şeklinde yazılmıştır. Kitabda görülen bütün Türkçe kelimelerin bu esasa göre yazıldığını görmekteyiz. İbrahim beyin kim olduğunu kat'i olarak bilmiyoruz. Tezkirelerde ve diğer menbalarda şaire ait ufak bir kayda tesadüf edemedim. 14 üncü asrın son nısfında yaşadığını kullandığı dilden ve eserlerinde en çok Şirazlı şair Hafız tesiri görülmesinden istidlal olunabilir. Manzumelerrnin müteaddit yerlerinde Mevlânadan bahs etmektedir. Mevlânaya karşı derin bir bağlantısı olân İbrahim beyin mevlevî olduğu da anlaşılmaktadır. Gülşehrinin de bir mısraını şu yolda tazmin etmiştir (varak 1-79):

Hâce Gülşehrî dedi sözü kese
Altun altuna karışa mis mise

Devamı sahffe 7 de

ORTA ANADOLU DA

Erkek Millî kıyafetleri

Dr. Fethi Uğur

Son zamanlarda halkiyat ve harsiyat mevzuu üzerinde Anadolu'da oldukça tetkikat yapılmıya başlandı. Fakat halkiyat ve harsiyatı alâkadar eden Anadolu'daki millî kıyafetlerimiz hakkında maateessüf şimdiye kadar esaslı tetkik yapılmamıştır.

Halbuki millî kıyafet, o memleketin ruhunu, benliğini, cesaret ve cengâverliğini ve ananesini göstermek bakımından tetkike değer önemli mevzulardandır.

Netekim İzmir ve havalisinin efe kıyafeti hiç şüphesiz cesaret ve cengâverliğin timsalidir. Bu kıyafet, insanın ruhunda ve benliğinde muhakkak değişiklik yapar. Seyredenler dahi bunu pek alâ taktir ederler. Binaenaleyh, Türk milleti ve Türk camiası cengâverliğin timsali olması hasebile gerek erkek gerekse kadın için seçtiği millî kıyafetlerile bunu da ma ispat etmiştir.

Orta Anadolu'dauuzun müddet bulunmam hasebile yaptığım ufak bir folklor tetkikini neşretmek arzusunda olduğumdan ve bu hususta beni teşvik eden Bay Kemal Akça'ya burada teşekkür etmeyi sözüme başlamadan bir borç bilirim.

Orta Anadolu, hiç şüpesiz vatanımızın en ziyade tetkike değer bir kısmıdır. Çünkü, burada birçok devletler kurulmuş ve senelerce birçok hükümdarların ve milletlerin geçit yeri olması hasebile bunların mahallî halk üzerine gerek anane ve gerekse hars bakımından tesir yapması lâzımgelirse de bilâkis buradaki halk, taşıdığı asil ve temiz kandan dolayı bu milletlere uymamış, bilâkis onları kendilerine her cihetle uydurmuştur.

Bu sebeplerdir ki, eskiden beri Anadolu daki azlıklar Türklerden farkedilmez derecede Türk harsını, Türk lisanını kabul etmişlerdir. Ben burada orta Anadolü'da Konya ve havalisindeki erkek giyim ve millî kıyafet mezuunu ele alacağım. Konya Selçuk ve karaman oğullarının uzun müddet payitahtı olmuş ve Osmanlıların en büyük bir şehri olması dolayısile buradaki halkın kisvesi eskiden oldukça mütenevvi bir şekil gösterirdi. Halkın ne işle meşkul olduğu bu kisve ile haricen anlaşılırdı.

Efe kıyafeti

Modern kisve kabul edildikten sonra bu eski ananevî kısve, bu gün tarihe karışmış bulunmaktadır. Eskiden Konya ve havalisindeki erkekler beş şekil elbise giyerlerdi:

1 — *Gençlerin ve efelerin giydikleri:* Bu kıyafet, kısa paçalı ve paça ağızları dar şalvar, üzerine cepken denilen bir nevi dar kol-

lu ceket giyerlerdi, Bu ceketin yakası ve cepleri yoktu. Gerek bu ceket, gerekse şalvar en iyi yeşil veya mavi çuhadan olması matlup idi. Şalvarın paça, cep ağızları ve yanları solmaz ipek kaytanlardan veyahut hafif gümüş tellerle süslenirdi.

Kezalik cepkenin kol ağızları ve önü yine ayni şekilde hususî kaytanlarla gayet güzel şekilde işlemeler yapılırdı.

Cepkenin altına yollu şetari tabir edilen ipekli içlik giyerlerdi. Bu içliğin bazıları önden ve bazıları yandan boyuna kadar iliklenirdi. Bele büyük bir silâhlık bağlanır ve bunun müteaddit gözleri bulunurdu. Bu gözlerde silâh, kama, vesair malzeme yerleştirilir. Aynı zamanda boyundan sarkan ince bir gümüş saat kösteği büyükçe bir saate takılır, bu da silâhlığa yerleştirilirdi. Bu silâhlığın üzerine büyük, daha ziyade yeşil renkte şaldan bir kuşak sarılır, kuşak ne kadar büyük olursa o kadar makbul idi.

Kuşak sarılırken çaprazvari sarılması ve daha ziyade sola doğru hafifçe sarkması matlupdu.

Ayaklarına uzun, beyaz yünden veya tiftikten yapılmış, yollu ve kendinden işlemeli çoraplar giyerler ve bunun üzerine hususî surette yapılmış, yemeni tabir edilen kundura giyerlerdi. Bu yemenilerin arka tarafı basık olurdu. İcabında düzelebilirdi. Son zamanlarda mabeyn biçimi yemeni tabir edilen yemeniler giyilmeğe başlanılmıştı. Başlarına uzun ve sivrice fes ve büyük bir püskül takarlar ve bu fesin etrafına ince ve daha ziyade yeşil renkte şekilli, yani çiçekli çenberlerden sarık veya ipek poşu sararlardı. Başlarındaki saçların ortasını avrupa biçimi denilen bir şekilde kazıtırlar etraflarına saç bırakırlardı. Bu kıyafeti giyenlerin sakalları ekseriyetle tıraşlı olur, bıyıkları uzun ve burmalı olurdu.

Kışın souk olunca çorapların üzerine elbisenin renginde ve cinsinde getir veya çaprazlı mest giyerlerdi. Bu mestin üzerine kundura giymek hemen şart idi.

Bu kisve, ekseriya yirmi ile otuzbeş yaş arasındaki gençlerde görülür, ve daha ziyade delikanlılık timsali ad olunurdu. Bu kisve İzmir havalisindeki efe kıyafetine yakın bir şekil gösterdiği için tetkike değer bir mevzu teşkil eder.

2 - *Esnaf kıyafeti:* Bu kıyafet, daha ziyade ticaret yapanlarda görülürdü. Bunlar basık bir fes üzerine abani sarık sararlar, fakat bu sarık, fesin yarısına kadar gelir ve oldukça yaşa ve zenginliğe göre kabarık olması matlup idi. Sırtlarına cepken yerine uzunca hususi bir şekil gösteren bir nevi ceket giyerler, şalvar yerine de kadı veya âlim biçimi denilen önü ve arkası uçkurlu icabında ters giyilebilecek şekilde dikilmiş parçaları dar ve oldukça bol, ütüsüz şalvar giyerlerdi. Sırtlarındaki ceketin altına yandan düğmeli hususî bir surette yapılmış gömlek, üzerine de kolsuz ve önü fazlaça açık bir yelek, ayaklarına yanları çaprazlı boyları kısa mest ve bunun üzerine de kundura giyerlerdi. Bu tipteki esnafın yaşları ilerleyince sırtlarındaki ceket, salta tabir edilen bir nevi palto haline kalp olunurdu. İşte bu şekil ve kıyafette bulunan bir zatın muhakkak hafif sakallı olması ve saçlarının üç numaralı makine ile tıraş edilmesi lâzımdı.

3 - *San'atkâr kıyafeti:* Bu kıyafet, halkın yaptığı san'ate göre bazı hususiyetler arzetmekle beraber umumiyet itibarile ayni hatlar gösterir. Bu kıyafettekilerin başlarındaki feslerin uzunluğu daha az olup etrafına kalınca çalılı tabir edılen çenberden bir sarık sarılır bu sarık yazın ve kışın muhtelif renklerde açık veya koyu olabilirdi. Sırtlarına işlemesiz ve kolsuz bir nevi cepken giyerler, bellerine orta genişlikte bir kuşak, altına siyah renkte bir silâhlık takarlar, bu silâhlığın içersine çift kapaklı boyundan geçmiş ince bir kösteğe bağlanmış saat ve aynı zamanda kınlı ufak bir bıçak sokarlardı. Giydikleri şalvarlar, yukarda anlattığımız efe kıyafetinde görülen şalvara benzerse de ondan daha büyük ve daha bol bir şekilde idi. Çorapları uzunca konçlu olup, muhakkak üzerine mest ve kundura giyerlerdi. Yazın mest ve kundura çıkarılır. Yemeni giyerlerdi. Bu kıyafet yukarda anlattığımız efe kıyafetinin oldukça değişmiş bir şekli olarak kabul edilmesi lâzımdır.

4 - *Eşraf sınıfı veya ağa kıyafeti.* Bu sınıf daha ziyade zengin ve mutekit sınıfını teşkil eder. Bu sınıftakiler, muhakkak uzun sakallı ve bıyıklı olup, yaşları ellisini geçmişlerde görülürdü. Haricen uzun lâta tabir edilen bol kollu bir nevi uzunca lata giyerlerdi.

Bu lataların siyah renkte olması âdet

olup, hususî şekil ve biçimde muayyen terzilere yaptırılırdı. Bunların altında yollu şitariden iki yanı bir karış yırtmaçlı, önden açılır ve önden kavuşturulmak sretile kapatılır ve yandan bağlanır bir nevi entari giyerlerdi. Bellerine en iyi cinsten bir değirmi tabir edilen bir metre kare büyüklüğünde şaldan ufak bir kuşak sarılır, gümüşten veya siyah kaytandan boyundan geçmiş saat köstegi, çift kapaklı, oldukça büyük anahtarlı bir saata takılır, bu saat da kuşak içersine sokulurdu. Başlarına giydikleri fes basık ve oldukça büyük olup, etrafına kalın abanî denilen bir sarığın sarılması matlup idi. Ayaklarında muhakkak mest ve hususî şekilde yapılan ince kundura olması şarttı. Kışın giydikleri samurdan bir kürktü. Kürkün dış yüzü, koyu lâcivert çuha kumaştan yapılırdı.

Bu sınıf, hocalardan sonra herkes tarafından hürmet edilen ve her yerde ön safta görülürdü. Bundan dolayı bu sınıfa ve bu kıyafeti giynlere şehirde eşraf, köyde ağa denir ve halk tarafından saygı ve hürmet gösterilirdi.

5 — *Köylü kıyafeti*: Bu kıyafet, köyün dağlık ve ovalık olmasına göre değişir. Dağ köylüleri, ekseriya kendi el tezgâhlarında dokudukları siyah kıldan veya yünden yapılmış bir nevi kısa şalvar üzerine salta veya cepken giyerler, altına da dokumadan yapılmış, önden ilikli bir mintan ve içlik giyerlerdi.

Ayaklarına siyah veya beyaz yünden yapılmış bir çorap, bazıları kundura ve ekserisi de çarık giyerlerdi. Bunların çorapları ekseriyetle kalın ve hususi surette işlemeli ve örgüleri ova köylerinden başka bir şekilde idi. Başlarına muayyen bir serpuş=poşu koymazlar. Bazan gayet ufak bir fes ve etrafına ufak bir sarık sararlar, bazan da hususi surette iplikten ördükleri limon veya portakal kabuğu şeklinde kenarı sarı ve yeşil renkte işlemeli bir takke giyerlerdi.

Ova köyleri halkı ise Konya ile sıkı alâkası oldeğundan ekserisi yakın olmak hasebile kışları Konyada geçirdiklerinden giyimleri hemen konyalıların ayni gibidir. Yanlız bunlarda yukarda kısaca anlattığımız kıyafetlerin mütenevvi eşkâli görülmez, ekseriya esnaf ilâ san'atkârların giyiminin karışık bir şekli bunlarda müşahede edilirdi.

Bu kıyafetlerden başka ülema sınıfının giydiği (Hoca sınıfı) kıyafeti vardı ki bu da oldukça bir yekûn tutardı.

Bunlardan başka mevlevîlerin ve diğer şeyhlerin kıyafetleri de Konyada her zaman tesadüf edilirdi. Bunları başka bir makaleme bıraktım. Burada yazıma nihayet veriyorum.

Yukarıda anlattığım Konyanın erkek kıyafetleri hakkında ufak bir tetkiki neşretmekle halkiyat ve harsiyata yardım edebildimse ne mutlu bana

---

Baş tarafı sahife 4 de

15 inci asra kadar şöhretini muhafaza eden Gülşehriden bahs edişi de şairin nihayet 14 üncü asır sonlarında yaşadığına bir delil teşkil eder. İbrahim beyin hikâyelerinde ve diğer manzumelerinde Türk şairlerinin bilhassa Gülşehrinin, kısmen de Âşık Paşanın tssirleri görülmektedir. İbrahim bey uzun zamanlar şöhretini muhafaza edememiştir. Onun (8) manzumesine Hacı Kemal'ın Camiülezair eserinde tesadüf ediyoruz. İbrahim beyin bazı manzumelerine de 15 inci asırda yazılmış olan kıymetli diğer bir mecmuda raslıyoruz (Murat Molla-Şeyh Murat 48) 16 ncı asırda yazılmağa başlayan tezkirelerde ismine bile tesadüf edilmeyişi, onun 16 ncı asırda unutulduğuna büyük bir delildir. Fakat bütün bunlara rağmen İbrahim beyi hudretli bir şair olarak gösterebiliriz. Küllyatı İbrahim bey iki kısımdır. Birinci kısmında münaat Mevlâna hakkında methilerden sonra Mevlânanın Mesnevisinden nazmen terceme edilmiş 12 parça hikâye görülmektedir. İkinci kısım müsemmatlar, Gazeller ve rübailerden mürekkeptir. Şairin edebî kudretini gösteren bilhassa bu kısımdaki şiirlerdir. Gerek san'at bakımından gerek zamanına göre lisanda yaptığı tasarruf bakımından şairin büyük bir kudret gösterdiği muhakkaktır.

Türkçe kelimelerde en çok tesadüf ettiğimiz kısım ilk kısımdır. Bu kısımda bir takım hikâyelerin bulunuşu ve bu hikâyelerde mahallî bir takım hadiselere işaret olunuşu yüzünden Türkçe kelimelere fazla yer verilmiştir. İkinci kısımda ise sanat gayesi gözetilmiş ve binnetice Aruz bünyesine okadar uygun gelmiyen Türkçe kelimeler daha çok ihmal edilmiştir. Türk edebiyatının ilk devirlerine ait belli başlı üç beş Divan arasına İbrahim bey külliyatının da karışmış olması büyük bir kazançtır.

Saadettin Nüzhet ERGUN

Millî Oyunlarımız

Kemal Çilingiroğlu

Esasen az olan folklor neşriyatımıza bir göz aracak olursak; kendine millî oyunlarımızı mevzu edinmiş eserlerin sayısının 2-3 ü geçmediğini görürüz. Fakat, son senelerde, bu mevzua karşı bir alâka uyandığı ve tek tük neşriyat da görüldüğü inkâr edilemez. Eminönü Halkevi Millî Oyunlar kolundaki çalışmalarım esnasında ve yurd içindeki seyahatlarımda her fırsatta bu mevzuu tetkik etmekten geri durmadım. Zamanla elimdeki notlar çoğaldı, genişledi. Evvelâ onları bir kitap haline koymağı düşünmüştüm; Fakat şimdi, fırsat buldukça, Folklor Postası'nda, kısım kısım neşretmeği tercih ediyorum.

Herbiri bambaşka güzellik taşıyan bu atayadigârı oyunlarımız, Türk halkının Düğün, eğlence, ziyafet ve müşterek iş gibi todluluklarında asla ihmal edilmiyen bir ananedir. Öyle ki, sazsız, davul-zurnasız, kemençeziz ve oyunsuz bir düğün, bir eğlence düşünülemez.

Hülâsa: Kültür zenginliğimizin bir parçası olan Millî Oyunlarımız, halkın temiz ruhuna sinmiş, onun karakteri ve mizacı ile ahenkleşmiş, onun ruh derinliğinden doğmuş yüzde yüz Türk olan tarihî mirastır.

Meyzuumuzu bir kaç kısımda inceleyeceğiz.

I — Oyuncu: Oyuncu bakımından oyunlarımızı şöyle bir tasnife tabi tutmak mecburiyetIndeyiz. a) Erkekler tarafindan oynanan oyunlar, b) Kadınlar tarafından oynanan oyunlar, c) Kadın-erkek beraber oynanan oyunlar. Kadın-erkek karışık oynanan oyunlarda doğu Anadoluda yakın akraba olmak şarttır; Diğer bplgelerde komşuluk kâfi görülür.

Anadolumuzda, mert, yiğit, cesur erkeklere bazı isimler verilir ve çok kere bu isimler oyun oynuyanlara da teşmil edilir. Egenin **Efe'si**, Karadenizin **Uşak'ı**, Karsın Koçak'ı Erzurumun **Dadaş'ı** gibi.

II — Çalgı: Millî öyunlarımlzın ayrılmaz bir parçası olan millî sazlarımıza da kısaca temas edelim.

Yukarı ellerde (Kars-Erzurum-Karaköse ve civarı) oyunları çalgısı Davul-Zurnadır; şayet kapalı yerde oynanacaksa davu-zurnanın yerine Meyi=Mey ve dömbelek (elle çalınan küçük davul) alır.

Erzincan, Sivas, Çorum, Artvin, van, Muş, Hakâri ve havalisinde de çalgı Davul-Zurnadır.

Urfa, Mardin, Diyarbakır, Maraş, Gaziantep ve civarında darbuka ve telli sazlar hâkimmiş gibi görülürse de asıl çalgının davul zurna olduğu kanaatindeyim.

Doğu Karadeniz bölgesinin çalgısı kemençedir. Yalnız, Viçe, Hopa, Pazar, Arhavi ve civarında tulum hakimdir. Batı Karadeniz bölgesinde ve bilhassa Kastamonide 6 telle saz görülür; Giresun ve Orduda da vardır.

Ege bölgesinde ise: açık havada oyunların orjinal çalgısı davul-zurnadır. Kapalı yerlerde saz bu işi görür.

III — Oyunlar: Oyunlarımızı, hususiyetlerine göre, şöyle bir tasnife tabi tutmak hatalı olmaz kanaatindeyiz.

1 — Nanaylar
2 — Halaylar
3 — Yallılar
4 — Ege Oynnları
5 — Barlar
6 — Horonlar
7 — Tek Oyunlar
8 — Silâhlı Oyunlar

1 — Nanaylar: En Ağır oyunlardır; çalgısız, yalnız türkü ile ve kadın-erkek beraber oynarlar. Nanay adı tarkülerin kıta aralarında geçen «Nanay nay nanay» gibi nakarattan alınmadır. Oyuncular serçe parmaklarından tutuşurlar. İç içe halkalar ha-

linde 40 - 50 kişi tarafından oynanabilir. Oyun başı evvelâ bir mısra türkü söyler, sonra bütün oyuncular ayni mısrayı beraberce tekrarlarlar. Bazan da türküler kız ve erkeklerin karşılıklı atışması şeklinde olur ki buna da yukarı ellerde **Hakışta** = **Akışta** denir.

2 — **Halaylar**: Bu gurup oyunlar ekseriyetle erkekler tarafından oynanır; kadın erkek beraber oynanan nevileri de vardır; çalgısız, yalnız türku ile oynanan nevilerine de tesadüf edilir. Erkekler tarafından oynanan Halaylar, nanaylardan ve yallılardan daha çabuktur. Daha ziyade Sivas, Çorum, Erzincan ve civarında hakimdir.

Halay adı, halk dilinde topluluk anlamına gelen « Alay » kelimesinden çıkmadır. Anadolunun bazı bölgelerinde halk "A„ ile başlayan birtakım kelimelerin başına "H„ harfi ilâve eder. Ayva=Hayva, Ayar=Hayar gibi. İşte Alay kelimesi de halk şivesinden böylece "H„ alarak Halay olmuştur.

Bu oyunlarda tutuşlar ekseriya; belden ve ellerden tutuşlara da tesadüf edilir.

3 — **Yallılar**: Bilhassa Kars, Karaköse ve civarında rastlanan bir oyun nevidir. Çalgılı, çalgısız yalnız türkü ile oynanabildikleri gibi kadın-erkek beraber oynanan nevileride vardır. Tutuşlar omuzdandır. Tempo itibariyle nanaylardan daha çabukturlar. Bu gurup oyunlar yer adlarile adlanırlar: Iğdır yallısı Çıldır yallısı, Şüregel yallısı gibi.

Yallı adı, halk dilinde boyun, yele anlamlarına gelen "Yal„ kelimesinden çıkmadır.

4 — **Ege Oyunları**: Ege bölgesi, Balıkesir ve civarı ile Kastamoni ve civarı bu guruba girer. Bu bölge oyunlarını diğerlerinden ayıran baskın hususiyet şudur: Ege oyunlarında oyuncular birbirleriyle tutuşmazlar; her oyuncu ayrı ayrı, fakat hepsi de ayni tempo, ayni figürlerle ve tam bir beraberlikle oynarlar. Diğer gurup oyunların heyeti umumiyesi göze çarptığı halde, bu oyunlarda her oyuncu tektek göze çarpar. Bu itibarla oyuncunun şahsiyetinin de tesiri büyükrür.

5 — **Barlar**: Şarkî Anadoluda hakim olan oyun gurubudur. Barlar ve az sonra göreceğimiz horonlar en seri oyunlarımızdır. Barlar munhasıran erkekler tarafından oynanır. Miktar itibariyle en kalabalık gurup bu guruptur. Tutuşlar muhteliftir; oyuncu adedi bazı oyunlar için tahdit edilebilirsede bazı için edilemez. Bar dizisinin başında bulunan ve oyunu idare eden oyuncuya "**Barbaşı**„ ikinci oyuncuya "**Koltuk altı**„ sondakine de "**Pöççük**„ denir

"Bar„ adı; Şaman Türklerinde « Davul » anlamına gelen « Par » kelimesinden alınmadır.

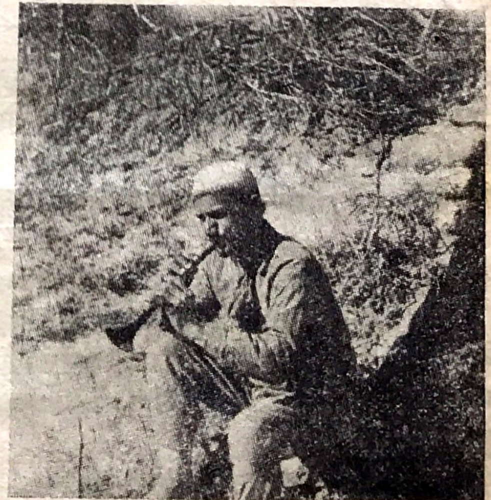
6 — **Horonlar**: Doğu karadeniz bölgesinde hakim olan oyun gurubudur. Çok kıvrak ve hareketlidirler; tutuşlar ellerdendir. Miktarları 15 kadardır. Bir hususiyetleri, ellerin çok kere baş üştünde dik olarak tutulmasıdır.

« Horon » adı « topluluk », « yığın » anlamına gelir. Ot Horonu, Buğday Horonu gibi.

7 — **Tek Oyunlar**: Bu gurup çok güzel oyunlardan müteşekkildir. Üç kısma ayrılabilirler. a) Erkekler, b) Kadınlar, c) Kadın-Erkek karşılıklı oynanan tek oyunlar. Şahsen tesbit edebildiğimiz 25 kadar vardır.

8 — **Silâhlı Oyunlar**: Munhasıran erkekler tarafından oynananlar ve oyuncuların elinde Kılıç-Kalkan, Hançer, Bıçak gibi silâhlar bulnnur. Hepsi de hamasî bir ruh taşır. Anadolunun her tarafında rastlanabilir. Birkaçının ismini verelim: Kılıç - Kalkan oyunu (Bunun da birçok çeşidi vardır.) Köroğlu, Zincirli Köroğlu, Bıçak oyunu, Hançer barı gibi.

Kemal ÇİLİNGİROĞLU

Uludağ da

Halk çalgıları ve zurna

R. Yalgın

Uludağda bir musiki hey'eti takımı

Sağdan: Kaşık oyunu; keman çalışı, keman çalışı davulcu. Arkada: Köroğlu oyunu örneği.

Ulu dağın güneyinde Orhanilinin kaza ıekrkezi Beyceye bağlı köylerde halk muık ve halk türküleri millî bağlara bağlı olukça enteresan bir Folklor mevzuu örneğiir.

Birkaç defa köylerinde gezmeğe muvafık olduğum bu kazanın; köy adlarını, kıyaetlerini bilhassa Folklor ve etnoğrafya duumlarını, müzik âdet ve âletlerini incelemeen vaz geçmedim.

Bütün Uludağ ve Tavşanlı kazalarile Siıav mıntakalarına yayılıp yaşayan halkın ıüzik ve türkülerinin Folklor durumunu gözden geçirecek olursak Uludağda da Anadolu ile birleşmiş bir âdet ve anane bağlılığının hem ahenk yaşamakta olduğunu görürüz.

Uludağ halk musikisinde **halk** tarafından adlanmış on iki çalgı faslı vardır. Bu on iki faslın üçünden madası oyun havası içine girmiş, fakat yalnız başına da faslı süsleyen müzik ve türkülere de yer verilmiş olduğu besbellidir. Burada çalınan çalgılar; keman, (eskiden kemançe iken sonradan kemana dönmüştür.) davul, zurna ve bazı Uludağ köylerinde; kaval ile bağlama da kullanılmaktadır. Söylenen türkülerın iki mısraına

«beyit» dört mısraına birden ise «Diş» adı verilir. Buna nazaran; «bir diş türkü oku» demek bir kıta okuyunuz demektir.

Çoğu; karakeçili ve kızılkeçili oymaklarından kurulmuş Uludağ köy ve obaları arasında çalınan çalgı âletleri, yukarda söylediğim gibi bugün ekseriyetle keman, davul ve zurnadan ibarettir. Bu âletleri kullananlar ise tamamen Türk ve köylülerin bizzt kendileridir. Uludağ mıntakasında çalgı çalmak oyun oynamak, türkü söylemek «Hatta köçek kelimesini bir mahlas olarak kullanmak» katiyen halk arasında ayıp değildir.

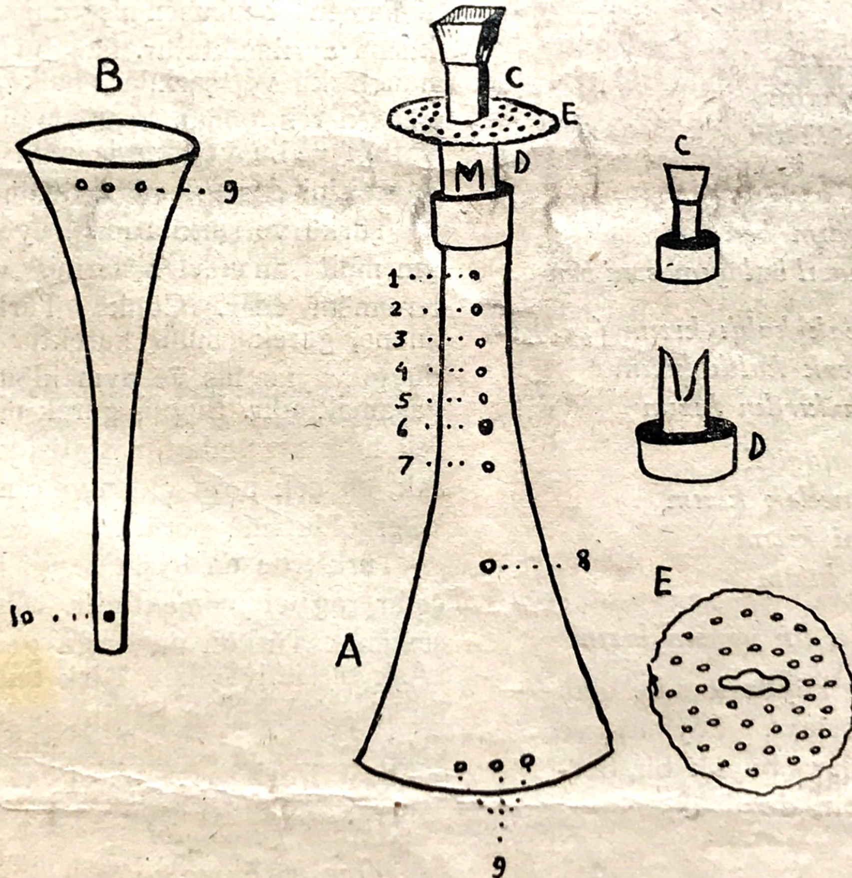
Bu obaların etrafında köçek Süleyman, Mehmet Apak, Cebeligüneyden Halil Bakşı, Ahmet Kuşlu, Halil İbrahim Ceylan ve Mustafa Teyik gibi çalgıcı, türkücü ve oyuncu olanlarla bir kaç gün içinde tanıştım ve bu hakikatlere bu suretle vasıl oldum. Bu konuşmalarımdan çıkan sonunç; halk sazları içinde (Fasıl musikisinin) de yaşamakta olduğunu ve bu sazları çalanların türkü ve oyunlara da bigâne kalmadıkları ve zincirleme bir müzik kaidesine bağlı bulundukları kanaatini vermiştir.

Ben bu yazımda; fasıl bahsinden ziyade müzik âletlerini tanıtmak bilhassa bu aletlerden zurnayı daha açık bir halde teknik olarak anlatmayı uygun buluyorum. Burada bir iki türkü örneği de sunabilirsem ne âlâ...

Uludağda davul, tıpkı çukurovadaki davulların tekniğindedir.

Zurnanın yapılış ve çalma tarzı da çukurova ile yakınlık vermekte isede esaslarda ve şamada görüldüğü gibi bazı ufak tefek farkları da bariz bir surette göze çarpar.

Uludağ obaları arasında tuhaf ve güldürücü ve sitem verici türküler dahi söylenir. Halk, bu türkülere "Cazgırlık„ adını vermektedir. Size cazgırlık türkülerinden sitemkârlığa dair bir örnek ile güldürücü olanlarına dair bir örnek vermekle sözüme son veri-

Uludağda halkın zurnaya ve teferruatına verdiği adlar

A — Zurnanın yüz tarafı B — Zurnanın şerli tarafı
C — Kamış ve çığırdan D — Zurna ulası E — Kelebek ve avurtlak

1 - İnce parmak deliği 2 - İnce parmak deliği 3 - İnce parmak deliği
4 - Kalın „ „ 5 - Kalın „ „ 6 - Kalın „ „
7 - Sağır parmak deliği 8 - Çeyh hava deliği 9 - Nefes delikleri
10 - Parmak deliği

yorum. Bu türkü askerliğinde Yemene gidecek bir genç için söylenmiş türküde saltanata karşı bir miktar sitem edilmiştir.

Aşağı yoldan gelir kur'acı
Emir başlı hoca olsun duacı
Yüreğime düştü imdi bir acı
İşte ben gidyom kal indi gaylı
Sevdiğin oğlana var indi gaylı

Aşagı yerden çıktı bayrağın ucu
Topuklarda oyalı yazmanın köcü
Akadimem sen benimsin ergücü
Naha, devlet; iki gözün kör olsun
Aldığın askerler namazın kılsın.

Yemene giden askerler için yapılan bu cazgırda halkın Osmanlı devletine karşı duyguları pek kötüdür. Şimdi bir gülünçlü cazgır nümunesini de görebliiriz. Bu cazğır; Kızılkeçili Obalarından bir kızın kocaya kaçması üzerine anası tarafından söylenmiştir.

Akbakırı kimler alsın kızım
Ağineği kimler sağsın kızım
Anan kızı kimler olsun kızım

Erikler kimi eriyeydim ben
Koruklar kimi kuruyaydım ben
Gelin davarı dağlarda nasıl bulayım seni ben

Develerin çulları alınacak kaldı kızım (***)
Kolanları sırttan çekilecek kaldı kızım
Anan bellerini, kollarını kırdın kızım

Baban İstanbula kolan alagitti
Baban İstanbuldan gelenedek kızım
Eline kına yaktırma emi kızım
Başına duvak taktırma kızım

Burada anan çalılara derdin yansın kızım

Kızı kaçırılan bu ana; köyde kızı ile olan bütün münasebetlerini ortaya koymuş ve kızının kaçması ile nekadar büyük bir boşlukta kaldığını göstermiştir, değilmi?

(*) Bu dağın üzerinde bir köydür. Eskiden bu dağa güney ve koyüne güney dağ köyü denirmiş.

(**) Bakınız, - Cenupta Türkmen çalgıları - sa. 5 deki davul tekniğine ve sa. 22 deki zurna bahislerine.

(***) Bu obonın kızılkeçiliden olduğu bu mısrada bellidir. Çünkü Uludağ Karakeçili oymağı katiyen Deve kullanmaz, onlarda nakil vasıtası at ve katırdır.

Halk türküleri

Halk türküleri, halk kitlesinin elem ve ızdırab, tehassüs, zevk ve neşe; savaş, akın, ölüm, cinayet, yiğitlik, kahramanlık, askerlik, eşkiya, sevgi, saygı, aşk gibi Türk sosyetesinin içten doğan akislerini bize sesli olarak gösteren maşerî ve millî bir varlıktır.

Türküler, yaradılış, yakılış, diziliş itibarile de birkaç bölüme ayrılır: Küfte ve bestesi: «yakılışı» kimin tarafından yapıldığı belli olmıyan, herhangi bir hadiseyi, savaşı, vak'aları tasvir eden türküler ki, bütün bir sosyetenin öz malıdır. "İstiklâl savaşında söylenen savaş türkülerile Bodin için yakılan türküler gibi.."

Bununla beraber küftesi: Deyişi halk şairleri veya halktan biri tarafından hazırlanıp halk bestekârı tarafından bestelenen; küftesi ve bestesi halktan bir kaç kişi veya saz şairleri tarafından yaratılmış ve halk tarafından tamamen benimsenmiş olmak üzere birkaç kısma ayrılmaktadır. İşte bu şekilde hazırlanan türkü ve şarkılar, halk tarafından benimsenerek, onun kendi malı, ananesi, millî varlığı ve bu varlıklarla millî kültürünü, millî musikisini desteklemiş bulunmaktadır.

Türkü ve şarkılarımız, aynı zamanda halkin millî ananevî hislerini, vatan aşkını da terennüm eder. Çünkü Türk halkı gerek anane, gerek millî karekter itibarile aynı duygu, aynı his ve aynı ideal, aynı zevkle yaşamaktadır. Bugün gerek münevverler, gerek halk arasında bir istatistik yapacak olursak, en çok hoşa giden ve dinlenen millî türküler olduğunu görürüz.

Türklerde en başta sevgi ifade eden parçalar rağbet bulmaktadır. Çünkü, sevmek, sevilmek Türkün en başta gelen bir şiarıdır. «Aşk bir ihtiyaçtır.» Türk onsuz yaşayamaz. Bu hissi, şu türkü bütün sadelik ve samimiyetle terennüm ve ifade etmektedir:

Ay doğar sini gibi
İkindi günü gibi
Yine burnuma tüttü
Yaylanın gülü gibi

Görülüyorki Türk, sevgilisini yayla gülüne ve onun engin ve buram buram kokan kokusuna benzetiyor ve onu yayla gülünün insana bahşettiği eşsiz iştiyakıyla arzulayor ve yine onun peşini bırakmıyarak, dağlar, tepeler aşarak, onu buluyor, güzel gür sesi ile aşkını itiraf ediyor.

F. Sümer

İLK ÖĞRETİM

K. Akça

« İlk öğretim... İlk öğretim!... »

Vatanın bağrından, ağuşundan; Türk'ün engin görüşlü Millî şefi İsmet İnönünün bu yurt için bu millet için yanan içli yüreğinden kopup geliyor!.. Asırların gizlediği, Türk'ün susadığı bu yanık ses, okadar derin, okadar şumullü ki, yirmi milyonluk bir kütlenin ebedî mukadderatını, millî şuurunu terennüm ediyor...

Millî şuur, bir milletin ilelebet istiklâlini sonsuz varlığını, Millî hâkimiyetini ve millî gücünü yüz yılllarca dimdik ayakta tutar. O, bütün bir milletin vatanında özgen, erkin, benliğine hâkim, korkusuz, güçlü kuvvetli, birbirine güvenle, inanla yaşamasını da destekler.. O, bu ülkede bir oymaktan; dört yüz atlıdan bir imparatorluk; o ölmüş gözüyle bakılan, zincirlere bağlanan, sınırlarına aç kurtlar gibi saldıran düşmanları karşısında topsuz, tüfenksiz; yalnız millî şuur ve inanışla tarihine yeni millî destanlar katan, içinde sükûnu, cihanda sulhu koruyan koskoca bir Türk Milleti yarattı.

İlk Öğretim!..

Yaşayan ve ebedî yaşayacak olan Türk milletinin ruhunu, millî şuurla yıkayan berrak bir ırmak; göğsü ağarmış, anlı sararmış betbahtların rengini bakırlaştıran bir güneş; mini mini yüreklere şuur akıtan bir pınar; kucağında büyük atalar, Atatürkler, İsmetler yaratan bir nur ocağı; medeniyete susamış zekâları işleten bir meşale..

" İlk öğretim!.. İlk öğretim!.. „ Bu ulu ünlem, Türk milletinin ma'küs taliini yenen yeniden bir devlet kuran, yeniden yeni bir milletin doğuşunu müjdeleyen Türk milletinin İsmeti, aziz sembolü, eşsiz kahraman İnönünün bu millet için yanan içli yüreğinden yükseliyor..

Hazırol!..

Topyekün!..

Köylünle, şehirlinle, saylavınla, partinle, vekilinle, valinle, kaymakamınla, muhtarınla öğretmeninle, ordunla, büyüğünle, erkeğinle, karınla, kızınla, gençliğinle ve bütün varlığınla hazırol!..

Hazırol!.. yeni bir cenge: millî şuuruna malik yepyeni bir nesil yaratma cengine.. Başında Başbuğ'un, Devlet reisin; önünde Başvekilin, vekillerin; Türk kültürünün eşsiz hâdimi Yücel'in var!. Bu savaş, topyekün bir millet davasıdır. Asırlardan beri öz varlığını, tarihî meziyetlerini, erkinliğini tek başına koruyan bir milletin davası. Bu millet ki, yüzyıllarca millî hâkimiyetini, millî kültürünü hiçbir yabancıya kaptırmamış, onun özgenliğini butün varlığıyla içinde saklamış, bu günü, bu mutlu günü, bu millî seferberliği bekliyordu.

İşte bu mutlu gün gelmiştir; ey bu varlığın cengâverleri!.. Mücehhez bulunduğun millî evsafınla, Kemalizm ve onun yoldaşı İnönünün izinden yürü..

Vazifen: Yanık alınların gerisinde işleyen canlı beyinlerin, güneşten bakırlaşmış kıllı göğüslerin ıçinde çarpan samimi, içli yüreklerin; eli orak, tırpan, çapa, sabandan nasırlaşmış bağrı yanık ana ve babaların yarattığı mini mini Türk yavrularını şefkatle bağrına basmak, onları bu günün icaplarına, yarının ve Türk'ün değişmeyen millî şuuruna uygun, Ülkende yepyeni millî şuuruna hâkim bir kütle meydana getirmektir. Sana güveniyoruz: Sen, yaratıcı bir varlıksın, insan yaratıcısı. Senin millî şuurunla millî kültürün arasında kuvvetli bir bağ vardır. Bu vasıflarınla hedefine ulaşır, mukaddes vazifeni başarırsın. Millî kültürün zenginliği, millî şuurun inkişafında pozitif bir rol oynadığını unutma. Bunun için de Türk milletinin asırlardan sürüp gelme, hiçbir yabancının tesirine kapılmayan milî bir kültürü mevcuttur. Bu kültür, senin bu büyük davana sürekli bir hız, kuvvetli bir destek, heyecanlı bir kaynak olacaktır. Yeterki, bunu işleyebilmek ülküsüne, san'at ve hünerine malik bulunabilesin.. Hiç şüphesiz senin bu san'at ve hünerine, yapıcılığına milletin, kütlenin büyük bir inanı

vardır. Sen Türkün ideallerini omuzunda taşıyan bir sembolsün. Sen büyüğüne, Atatürk üne, İsmetine ve milletine inandın. İnanını güvenini yirmi yılın inkılâplari arasında gösterdin ve gösteriyorsunda. Bugün de göstermeye hazırsın, emrini aldın, yolun açık olsun. Bizler de seninle ayni yolun yolcusuyuz. Senin, bizim, hepimizin; bütün enstitülü, öğretmen okullu, üniversiteli; meslekten yetişme bütün öğretmenler, tekmil münevverler, aziz maarif vekilimiz, Millî şefimize mini mini Türk çocuklarının ateşin zekâlarını vicdanı millî ile şimdiye kadar inkişaf ettirdiğimizi, bundan sonra da millî bir şuur, millî bir inan, millî bir inanış ve güvenle; büyük bir feragat ve azimle her yerde, her hususta çalışarak, vatanda tek bir çocuk kalmaksızın okutacağımızı müjdelesin.

Biz, hepimiz, Millî Şefe inanıyoruz. Onun nurlu, feyizli izinde yürüyoruz. O da bize inansın. İnanımızı, sönmez ve millî bir irade ile başaracağız. Bu başarıdan hem O, hemde Bütün Millet, büyük bir haz duyacak. O günün engin şenliğine bizler de kavuşursak ne mutlu..

Kemal Akça

ATAM İÇİN

Onbeş yıldır başbuğumuz Atatürk
Bu fani dünyaya yumdu gözünü
Yetim bıraktığın onsekiz milyon Türk
Arzu çeker görmek için yüzünü

Bizim için çok çalıştın, yoruldun
Lâyık olan makamına kuruldun
Dermanı olmıyan dertle vuruldun
Dinle Türkün kan ağlıyan özünü

Felâket sergisi iken Türkiya
Gam, kasavet, mihnet zulum ve cefa
İçinden sıyrılıp çıkan bir dehâ
Öldü, vekil koydu biz öksüzünü

Cumhuriyet halkçı, devletçi olan
Milliyete lâyık inkılâp bulan
Altı ok bizimle hedeftir inan
Aydınlatır vatanın her cüz'ünü

Ölürken bile sen düşündün bizi
Tabuttan kaldırdın bir talîsizi
Haşre kadar unutamayız sizi
Mahşerde göreydik bari yüzünü

Bizi esirlikten kurtaran sensin
Bütün dünya şaştı bilmem sen nesin?
Methinden acizim tarih söylesin
Altın kalemle yazsın yazını

Türk olduğun için Türkleri yaktın
İnsan olduğun için dünyayı yıktın
Tarihlerin en üst katına çıktın
Kanun gibi yürüttün her sözünü

Sadık arkadaşın İsmet İnönü
Reisicumhur seçtik arttırdık ünü
Türklerin hem matem hemde düğünü
Vakıf plânına bilir özünü

Kaygısız uyu sen ey namdar atam
Bıraktığın gençlik büsbütün tamam
Seni anmayınca rahat yataman
Emelimiz takip etmek izini

"Mansur„ ah eyleme ah yardım etmez
Ataturkün adı kalbte silinmez
Kanlı yaşlarımız tükenmez bitmez
Seylâbe döndürdün Türkün gözünü

Ana yurdumuzu tanıyalım

Yazan: İhsan Şener

Bugün canlı mahlukları sinesinde yaşatan dünyayı, her insanın tamamile dolaşmasına imkân yoktur. Ancak, ideal sahibi pek az kimseler bu arzularına ne bahasına olursa olsun muvaffak olurlar. Yalnız dünyayı değil, dünyanın bir parçası olan yurdunu bile tamamen gezip göremeyen nice insanlar olduğu inkâr edilmez bir hakikattır.

Esasen Coğrafya ilminin maksat ve gayesi, üzerinde yaşadığımız küreyi her varlığıyla bize tanıtmak değilmi? işte bizimde yegâne gayemiz, dünyayı değil onun üzerinde çok güzel ve şirin bir parça olan memleketimizin görüp bildiğimiz, tetkik edebildiğimiz yerleri ve buraların tabiî tarihî, coğrafî güzelliklerini, halkının örf, adet ve göreneklerini elimizden geldiği kadar okuyucularımıza anlatmaya ve bunlar hakkında hakiki malûmat ve vesika vermeye çalışacağız.

Bu maksatla yıllardan beri tarihî, coğrafî, ekonomî, Folklorik, tetkikatında bulunduğum "Kemaliye„ eski adı "Eğin„ olan bölgemizden başlayacağım.

Eğin, Anadolunun en eski tarihî varlıklarını sinesinde taşıyan, Etiler, Selçuklular, Osmanlılar devrinde bir çok tarihî hadise ve vakalara sahne olan cazibeli bir kasabadır. Bunun tarihi, Etilere kadar uzanmakta ve Eğin adını, Etiler çağında Büyük Eti İmparatorluğuna bağlı bulunan Eke kelimesinden aldığı, Ekeler ülkesi bulunması dolayısıyla sonradan Eğin adına inkilâp ettiği rivayet edilmekte ve Cumhuriyetin kuruluşundan sonrada bugün «Kemaliye» adını alan, görülmeye değer şirin bir kasabamızdır. Haritadaki mevkiini şu şekilde tarif ve tesbit etmek kabildir: Sivas, Malatya, Elâzığ, Erzincan vilâyet merkezlerini muhitine alan bir daire çizilse, dâirenin merkezi aşağı yukarı; Kemaliyenin bulunduğu yeri gösterir. Demek oluyor ki, bu kaza merkezi dört vilâyetten hemen hemen aynı uzaklıktadır. Böyle olduğundan zaman zaman bu dört vilâyetten bi rine bağlı bulunmuştur. Birkaç yıl önce Elâ zığ, daha sonra Malatya ve şimdi de Erzin cana bağlıdır.

Sekenesinin çoğunluğu, toprağının sarp ve yalçın kayalardan müteşekkil bulunması halkının Ana vatanın dört bucağına yayılma sına ve içli, yanık Eğin türkülerinin doğma sına sebep olmuştur. Bu dağılma muvakkat tır. Ekserisi, doğdukları bu yeri unutmayıp arada sırada sılaya giderler. Çalışkan ve ze ki olan halkı, gırıştikleri her işte başarıla gösterir ve bugün memleketin her sınıf züm resinde Kemaliyelilere ıaslanır. Evvelce bü yük şehirlerde kasap ve kömürcülükle iştiga ederken, bugün her san'atta kendilerini gös termiş ve bu hususta kabiliyetleri şayanı tak dir denecek bir değerde inkişaf etmiştir. Eğin liler arasından memleketin ticarî, mülki, As kerî, sınaî sahalarında büyük mevkiler ala ve memlekete büyük hizmetler yapan değe li simalar yetişmiş ve yetişmektedir. Cumhu riyetin kuruluşundan bugüne kadar tek bir cinaî vaka olmuştur. Buda gösteriyor ki, hal oldukça kültür ve insanî bakımdan bir hayl yükselmiştir.

Kemaliye toprağının ekime elverişli olma yışı, halkını san'at ve ticarete sevketmiş, öte den beri mevcut bulunan dokumacılık, halıcı lık en üstün bir inceliğe yükselmiştir. Bu gün fevkalâde güzel, zarif halı ve dokuma ları her yerde rağbet görmektedir.

Kemaliyeye ilk defa giden belki biraz sı kılır. Fakat, biraz gezip dolaşınca ayrılma dahi istemez. Zira her yanı insana bambaşk bir zevk ve neşe verir. Manzara, okadar çe şitli, okadar güzelki, etrafını yeşil ağaçlarl çerçeveleyen tabiatın oya gibi işlediği dağ lar arasında yemyeşil bir saha bu zümrü gibi yeşil sahayı ortasından kesen "Kadıgö lü„ diye anılan bir su vardır. Bu su, temi ve berraktır. Etrafına sıralanan yüzlerc değirmeni çevirir, binbir çeşit çiçeklerle süs

leyen bağ ve bahçeleri sular. Bir taraftan da Murat suyu geçerse de seviyesi aşağıda bulunduğundan, her tarafta bundan istifade edilememektedir. Yalnız bu su ile civar köylerin keleklerle nakliyatı temin edilmektedir. Bunlardan başka etraf dağ, tepe ve bunlar arasındaki vadi ve yaylaları dolduran koyun sürüleri, Eğine daha başka bir güzellik vermektedir. Hülâsa; Eğini öyle bir gümüş yüzük farzediniz ki, kaşı zümrüt olsun, yukarda adı geçen şehre hayat ve güzellik veren Kadıgölüde bu zümrüt parçasını bir sedef yol şeklinde bir taraftan diğer tarafa katetmiş bulunsun; İşte Kemaliye kasabasının yüksek bir tepeden görünüşü bu manzarayı arzeder.

Eğin halkı, eğlenceyi, iyi yaşamasını seven, zevk sahibi mert tabiatlı insanlardır. Çalgıları, Atalardan kalma Davul, Zurna; Altı-sekiz telli saz ile klarnet ve darbukadır. Halayları ve kol oyunları, bilhassa düğünlerdeki kına oyunları meşhurdur. Yanık şarkıları, gurbet türküleri, oynak havaları vardır. Düğünleri bir hafta devam eder, muhtelif oyun eğlence tertip ederek, yeni kurulan bu mesut yuvayı tesit ederler. Bol ve mütenevi düğün yemekleri vardır. Bu yemeklerden en başta geleni teammüm etmiş olan Keşkektir. Bir köyden biğer bir köye gelin göturülürken, yol üzerindeki sürülerden Gelin alayının önüne Koç çekilir, bahşış almayol verilmez. Kız almaya giden erkekler, silâhlı ve atlıdırlar; Kız evinde kahveler içilir, fincan ve tabaklar silâhların ağzına konarâk ateş edilir ve bu hareket bir nevi nümayiş sayılır. Gelin damadın evine yaklaştığı zaman Güveği, yüksek bir yerden gelin alayının üstüne para serper. Gelinin bindiği atın başını çeken atçı başı, bahşış almayınca gelini attan indirmez. Eskiden gelinleri güveğin evine Cibinliğe bürülü getirirlerdi. Şimdi bu anane terkedilmiş vaziyettedir. Genç kadınlar başlarına şapka inkılâbından önce, üzerine altın dizilmiş fes giyerlerdi. Yine kadınlar çalışırken şalvar, istirahat zamanlarında süslü ve işlenmiş entariler ğiyerler, gezmiye giderken örtü ve bu günkü mantoyu andırır uzun saltalar giyerlerdi.

Halk, kışları sıra ile evlerde, yazları soğuksu başlarında, dere kenarlarında dernekler kurar, koyunlar, kurbanlar keser, eğlenceler tertip ederler, yerler, içerler, eğlenceli bir gün geçirirler. Bu eğlencelerin yapıldığı yerler, tabiî güzelliklerile tanınmış su kaynakları, veyahut bağ ve bahçelerdir. Bu meyanda halkın en çok rağbet gösterdiği mağaralar vardır. Bu mağaralar, etrafı ihata eden dağlara birer oya gibi işlenmiştir. Her biri halkın umumî birer mesire ve dilek yeridir.

Bunlardan en meşhurları:

Kırgöz, Yedideğirmen altı, Delipınar, kaynarca... gibi su kaynakları ile üzerlerinde hala eti, Sümer harabeleri bulunan ve büyük bir tarihî tetkik mevzuu olan kaleler ve Selçuklular devrinde yaşayan derebeylerine ait şatolardır. Bu kale ve şato harabelerinin tetkikini tarikçilerimize bırakarak, bizce en etresan olan ve esas mevzumuzu ilgileyen halkının inanış ve adetlerine geçelim: Kale, şato ve mağaralardan halk üzerinde ananevî bir tesir bırakan ve başlıbaşına tetkike değer «Ala» mağarası vardır. Bu mağara, şehirden kırk beş dakika uzakta «Şırzı» köyü civarındadır. Bu mağara, suların oyduğu uçsuz bucaksız bir dehliz halindedir. İçinde istilâğmit istilaktit teşekkülâtı vardır. Bu teşekkülât öyle bir hal almıştır ki, mermer direklerle tutturulmuş muazzam bir mabed; çok girintili çıkıntılı bir koridora malik; yine suların taşları oyduğu muntazam bir sürü dehlizler vasıtasıyla eski işkence zîndanlarına benzemekte ve içleri su ile dolarak, küçük gölleri andırmaktadır. İçerisinde binlerce yarasa ve diğer hayvan şekilleri, taşlara asılmış durmakta, bu haliyle insana korku ve dehşet vermektedir.

Ala mağarasının tarzı teşekkülü hakkında halk arasında bir çok hurafeler söylenmektedir. İşte henüz iç teşkilatı bizce malûm olmayan Ala mağarasının halk üzerinde bıraktığı bu manevî tesir ve inanış, binlerce halkı kendisine çekmiş, senenin muayyen günlerinde, bilhassa kadınlar, yemekleriyle birlikte buraya gider, mağaranın gayet dar olan dış kapısından tek tek içeri sürünerek girer, içerideki geniş sahaya yayılmış bulunan gölcüklerde yıkanır ve bu suların içine para atarlar, dertlerimiz orada kalsın diye direklere bezler bağlar, adak adar, dilek dilerler dışarı çıkarlar; dert ve mîhnetten azade, gönüller ferah ve neş'e ile dönerler.

İçindekiler

---

15 — I. Teşrin 1944

Nümune Matbaası - İSTANBUL